

A pályázat fő célja az volt, hogy gróf Gyulay Lajos (1800–1869) több mint 130 kötetnyi kéziratos naplójából 16 kötetet feldolgozzunk és kiadjunk hálózati és nyomtatott formában is, a családi levelezés vonatkozó részeivel együtt. A kolozsvári Állami Levéltárban és Egyetemi Kézirattárban őrzött naplók közzététele egyaránt fontos forrásértékük és sajátos szövegszervezési eljárásaik miatt, történelmi, művelődéstörténet és irodalomtörténeti érdekességük egyaránt vitathatatlan. A naplófolyamból jelentek meg részletek korábban is (Csetri Elek, Miskolczy Ambrus, V. András János munkái), de ezek válogatások, a közreadók szelektáltak, kiemelték a szövegek kordokumentumként értelmezhető vagy más szempontból érdekesnek ítélt részeit és elhagyták a többit. Az általunk preferált teljes kiadás ezzel szemben mutatja a naplók sajátos belső szerkezetét, paratextuális elemeit stb, tehát lehetővé teszi, hogy különleges írásműként is tekintsünk rájuk.

A kitűzött célnak a közelébe jutottunk a kiadás tekintetében: 14 naplókötet teljes digitális kiadása van feltöltve a weboldalon, a 15. kötet (Fekete könyv) feltöltése elkezdődött, 10 kötet papírkiadása megjelent, a 11. kötet (Labik) a nyomdában van. A weboldalra 350 levél van feltöltve.

Megtartottuk a tervezett konferenciát és a doktori szemináriumok sorozatát is.

A honlapra fölkerült az összegyűjtött Gyulay-bibliográfia, ami eredetileg nem szerepelt a tervekben.

A pályázati időszakban két fiatal munkatársunk szerzett PhD fokozatot (nem a pályázat témájából, de dolgozatukhoz mindketten komoly forrásfeltáró illetve szövegkiadási munkát végeztek).

A pályázati munka 2007 augusztusában indult a számítógépes adatbázis megtervezésével és létrehozásával. Az adatbázis a www.gyulaynaplok.hu weboldalon tekinthető meg. A honlap funkciója egyrészt a kutatási program bemutatása, másrészt a feldolgozott adatok megjelenítése, kereshetővé tétele. A naplókötetek és a levelezés a főoldalról közvetlenül elérhetők. Mind a naplókötetek, mind a levelek esetében megjelennek a „Naplókötet” és a „Szöveg” kategóriában megadott alapadatok, az egyes oldalak megtekintésekor pedig az eredeti forrásoldal fényképe mellett megjelenik a betűhív átirat, valamint hozzáférhetők az oldalhoz rendelt textológiai jegyzetek és kereszthivatkozások. Az oldalak között navigációs menü segít eligazodni. A kialakítás során azt a célt tűztük ki, hogy a feltárt kéziratos és kapcsolódó nyomtatott források ismeretanyaga ne csak a naplókhoz rendelve legyen hozzáférhető, hanem a feltárt információk önállóan kereshetők és a fontosabb esetekben böngészhetőek legyenek. Fontos volt az is, hogy az információk típusuktól függően egymáshoz rendelhetőek legyenek. Ennek érdekében az információkat tizenkilenc önálló kategóriába soroltuk (a kategóriák bővíthetők). Az adatbázis tervezésekor felhasználtuk a Tanszék korábbi OTKA projektjének (Digitális klasszika – T 37847) tapasztalatait, és figyelembe vettük Gyulay Lajos naplóinak és a Gyulay család levelezésének sajátos forrásadottságait. Az adatbázisban nem hoztunk létre olyan kiemelt adategységet, amely köré a többi adatot elrendezzük, hanem minden információt az adatbázis szerkezte szempontjából egyenrangú kategóriába soroltunk. Ez megkönnyíti a kereszthivatkozások létrehozását. A honlap féléves tesztüzem után 2008 júniusában indult.

Az adatbázis kialakításával párhuzamosan a másik alapozó feladat volt a naplókötetek és a levelezés (Kolozsvári Állami Levéltár, Fond: Gyulay – Kuun) feltárása és rögzítése. 2007 ősztől kezdve minden évben két fiatal munkatársunk Kolozsvárra utazott, elsősorban a naplókötetek, a levelezés és a családi iratok fényképezése céljából, de a munka előrehaladtával később az is feladatuk volt, hogy a munkában lévő naplókötetek és levelek kiolvasását, átirását ellenőrizzék, a problematikus részeket közvetlenül a kéziratból próbálják kiolvasni – hiszen a legjobb fénykép sem helyettesítheti maradéktalanul a kéziratot.

A nemzeti kulturális örökség részét képező anyag bizonyos mértékig már akkor kutathatóvá válik, amikor a kéziratoldal képe felkerül a honlapra – ez a feldolgozás második

fázisa (a rögzítés után). A képeken látszanak a naplók paratextuális elemei, szövegtagolási gyakorlata, Gyulay Lajos rajzai, kiemelései, aláhúzásai, javításai, ironikus önreflexióinak elhelyezkedése a szöveg terében (pl. ha tintafoltot, 'porcust' ejtett, azt szinte soha nem hagyta megjegyzés nélkül).

A kiadást kétféle médiumra terveztük, a hálózati illetve a papírkiadás más-más elveket követ.

A honlapon olvasható hálózati kiadás a kritikai kiadások gyakorlatának megfelelően a kézirat betűhív átiratát jelenti, textológiai jegyzetekkel ellátva. Úgyszintén a hálózati kiadás oldalairól lehet a tárgyi jegyzeteket elérni – ezek a jegyzetek folyamatosan bővülnek, van olyan kötet, amelynek az esetében már nagymennyiségű jegyzet olvasható, és van olyan is, ahol a jegyzetelés még csak megkezdődött. A betűhív átirat jól mutatja Gyulay Lajos helyesírási sajátosságait magyarul és az általa a naplókban használt többi nyelven (német, latin, francia, angol, olasz, román) is, így jól látszik például az a nagyon sajátos központosági gyakorlat is, amely sok esetben megnehezítette a szöveg mondatokba rendezését a papírkiadásban.

A naplók papírkiadásának szövegét erőteljesen modernizáltuk, olvasóbarát változatot próbáltunk kialakítani. Általános elvünk az volt, hogy a mai helyesírási elvek szerint modernizálunk, de egy-két esetben (mint azt a bevezető tanulmányok jelzik) eltértünk ettől, meghagytuk Gyulay Lajos helyesírásának sajátosságait: így a személynevek írásánál illetve az idegen nyelvű szövegrészek esetében. A papírkiadást az adott naplókötetet bemutató tanulmány vezeti be, és a jegyzetekben szómagyarázatok és az idegen nyelvű részek fordítása egészíti ki (itt javítottuk a hibás idegen nyelvű szóalakokat is). Gyulay nagyon sok idézetet ír be a naplókba, sokszor jelöletlenül, ezeknek az idézeteknek a forrását, és ha szükséges, pontos alakját is itt adjuk meg.

Az évek során, a tapasztalatok gyarapodásával valamelyest változott a fent leírt gyakorlat, az utolsó papírkiadású naplókban már a tárgyi jegyzetek is szerepelnek.

A naplófolyam egészéhez képest vállalkozásunk csak töredéket mutathat be, így megpróbáltuk úgy kiválasztani a kiadandó köteteket, hogy azok minél több oldalról vessenek fényt az egészre. Az 1867-es év naplójának kiválasztását egyrészt az év történelmi jelentősége indokolta, másrészt az, hogy ezek az idős Gyulay Lajos írásgyakorlatának a sajátosságait mutatják, amikor már teljes mértékben kifejlesztette a naplók nagykompozícióját (folyamok, kötetek, a köteteken belül a nagyságos, tekintélyes és iránylapok rendszere) illetve azt az életmódot, amelyet szinte a naplóírás kényszere irányít. Az 1850-es évek elejéről-közepéről származó kötetek a Csetri Elek és Miskolczi Ambrus által korábban kiadott 1848-1849-es naplók folytatásai, de kihagyások nélkül. Az 1820-as évek pedig a kezdést jelentik, a fiatal Gyulay Lajos világba-lépése és első olyan hosszú időszaka, amelyet idegen nyelvi környezetben (Bécs) tölt. A legkülönlegesebb kötet a „...barátom a túlvilágon is”, amely „kettős” írás-sorozat: volt nevelője, Döbrentei Gábor halála után Gyulay Lajos Döbrentei fennmaradt vegyes jegyzeteinek, papírszeleteinek üresen hagyott részét írja tele, részint reflektál Döbrentei soraira, részint saját emlékeit és gondolatait jegyzi fel.

A doktori szemináriumok sorozata a naplókiadás tágabb elméleti és történeti kontextusait tematizálta:

Naplóirodalom kultúratudományok tükrében I–II.,

A kommentárformák elmélete és története I–II.,

Főúri írásgyakorlat a 19. században I–II.

A kurzusokat Hász-Fehér Katalin, a projekt szakmai vezetője irányította. Néhány alkalommal olyan vendégelőadókat hívtunk meg, akik maguk is szövegkiadási projekteken dolgoznak, így járt nálunk Korompay H. János, az Arany János kritikai kiadás vezetője, és Székely Anna, aki a Bálint Sándor hagyatékkal foglalkozik.

Hász-Fehér Katalint 2010 áprilisában meghívták Kolozsvárra az Erdélyi Múzeum-Egyesület által szervezett filológiai mesterkurzusra, ahol a Gyulay-naplók digitális és papírkidadásának kérdéseiről tartott előadást.

A tervezetthez képest később, 2011. április 29–30-án tartottuk meg a 'Főúri kultúra és írásgyakorlat Magyarországon a 19. században' című konferenciát, amely így a projekt záróeseménye lett. Négy meghívott előadónk Budapestről (Török Zsuzsa, Vaderna Gábor) és Kolozsvárról (Egyed Emese, Petres László) érkezett, a többi előadást a projekt munkatársai tartották (Hász-Fehér Katalin, Szabó Ágnes, Szalisznyó Lilla, Labádi Gergely, Ötvös Péter). A konferencia iránt komoly érdeklődés mutatkozott. Mivel a konferencia a pályázati időszak végére került, így a tervezett kötet is később fog elkészülni, valószínűleg digitális formában.

Az évek során változtatni kényszerültünk eredeti módszertani elképzeléseinken. A pályázatot magát 2006 tavaszán írtuk, de nem a szokásosnak tekinthető fél év, hanem másfél év múlva kaptunk értesítést arról, hogy nyertünk. 2007 nyarának végén kezdtünk dolgozni, a feltételek már addigra jelentős mértékben megváltoztak. Terveink szerint, korábbi jó tapasztalataink alapján hallgatók erőteljes bevonásával zajlott volna a munka, kisebb csoportokban, melyeket egy-egy kutató irányít. Az első kötetek esetében ez a módszer még működött (a kötetek impresszumában látható a résztvevő hallgatók neve), de a 19. századi speciális képzésünk hallgatóinak az a csoportja, akik jól beletanultak a Gyulay-kiadáshoz szükséges textológiai munkába, a pályázati eredmény késése következtében az indulásra már közel került a végzéshez, majd diplomázott. Közben elkezdődött az új rendszerű 'bolognai' képzés, és ebben a képzési formában sokkal nehezebben és sokkal kevesebb hallgatót lehet megnyerni a tudományos munka számára. BA tanulmányaikat három év alatt befejezik, nem biztos, hogy továbbmennek MA-ra, és ha igen, akkor se biztos, hogy ugyanitt. A textológiai munka komoly felkészülést igényel, és nagyon időigényes. Esetünkben minden egyes kéziratos naplódallal legalább hatszor kell foglalkozni: lefényképezni, kivágni, feltölteni egyenként az adatbázisba, megcsinálni a betűhív átiratot és a textológiai jegyzeteket, ezeket is egyenként feltölteni a képek mellé, majd egy egészen új, modernizált szöveget kell létrehozni a papírkidadás számára, és azt nyomtatásra előkészíteni. Ebben a folyamatban, különösen a mechanikusabb tennivalók esetében nagyon nagy segítséget jelentettek a hallgatók. De az új rendszerben nagyon kevesen vállalkoztak ilyen munkára. Így a kutatókra és egy-két PhD hallgatóra maradt minden munkafázis, ami sokkal lassúbb haladást eredményezett, mint terveztük.

Az elmaradás másik oka a tervezés hibája, egészen pontosan az én hibám: vezető kutatóként nem tudtam reálisan felmérni, hogy mekkora lesz a teherbíró képességünk az egyetemi képzés gyökeres átalakulásának éveiben. További hibákat követtem el a költségvetés tervezésekor: nem az összeggel volt probléma, hanem a szerkezettel. Mivel erős hallgatói részvételre számítottunk, személyi költséget csak erre kértünk, ami később kétféle problémát okozott: egyrészt a tervezés évében éppen járulégmentes volt a hallgatói kifizetés, így nem is terveztünk járulékot, két évvel később járulékköteles lett, de ennek a kifizetéséhez mindig külön engedélyt kellett kérnünk (később újra megváltozott a külső szabályozás és ismét járulégmentes lett). Nagyobb probléma volt, hogy a kutatók személye nem változott ugyan, de néhány speciális feladatra (szakmai lektorálás, az idegen nyelvű szövegrészek gondozása, ellenőrzése) külső szakembereket kellett felkérnünk, és az ő díjazásukat nem terveztük – így ez is sorozatos engedélykéréssel volt csak megoldható.

A projekt pillanatnyilag is 'mozgásban van', pl. a hálózati kiadás jegyzeteinek feltöltése, linkek beállítása, kereszthivatkozások megteremtése tovább folyik és a dolog természetéből következően nem is lehet véglegesen „késznek” tekinteni.

Összességében úgy vélem, hogy a pályázati célok nagy részét, köszönhetően elsősorban Hász-Fehér Katalin elkötelezett és igényes szakmai munkájának és irányításának,

teljesítettük. Az elmaradásokért részint külső tényezők, részint a tervezés hibái okolhatók. Ez utóbbi az én felelősségem.